

BRIEVEN UIT DEN VREEMDE

DE GENEESKUNDE IN HET AMAZONE-GEBIED (V)

Geachte Redactie,

Iedere arts, hij moge nog zo'n optimist zijn, zal in het Amazonegebied een overmacht tegenover zich voelen. De druk van die overmacht groeide echter tot een gevoel van verslagenheid toen ik in een aftands motorbootje, dat 32 zware dienstjaren op de Amazone achter de rug had, met een missionaris de rivieren optrok voor wekenlange tochten. Toen pas maakte ik kennis met de wilde schoonheid, maar ook met de moordende, natte, zweele atmosfeer van het schemerige oerwoud met zijn kostelijke bonte vogels en vlinders, met zijn koddige apen, maar ook met zijn milliarden treiterende insecten en met zijn loerende gifslangen die zonder enige ophef ziekte en dood verspreiden onder de ondervoede kabokels en Indianen. Want gebrek lijden zij allemaal, zoals U in al zijn verschrikking deugdelijk en wetenschappelijk verklaard en beschreven vindt in het heldere boek *La faim au Brésil* van JOSUÉ DE CASTRO.

De mensen hebben gebrek aan voedsel, doodgewoon aan calorieën. Zij hebben gebrek aan zout, aan vitamines, aan eiwitten en aan plantaardige mineralen.

In Amazonië heb ik kennis gemaakt met een ondervoeding, die heel wat anders is dan de knagende honger, die wij in de bezettingstijd hebben leren kennen. Toenmaals konden wij niet aan brood met spek denken zonder een gevoel van opstandigheid. Maar als men hier 's ochtends om tien uur een gewone warme maaltijd nuttigt van min of meer bedorven stokvis van pirarucu met een handvol farinha, dat wil zeggen een van maniokwortel bereid kippenvoer dat te hard is om te kunnen kauwen, dan is de honger voor de gehele dag verdreven. Want tot de avond rispt men bedorven vis op. Niemand hoeft zich er zorg over te maken, dat hij daarmee zijn medemensen zal hinderen, want die rispen even geestdriftig en even onwelriekend op van de 's ochtends genuttigde vis.

Een taaie, lenige aap vormt een welkome afwisseling in het eentonige menu van stinkende vis, die de eetlust in de kiem smoort. Zelfs wanneer uit de pruttelende pot, waarin de aap wordt bereid, een welgevormd handje droefgeestig heen en weer wiebelt, is dat voor de eetlust minder storend dan een niet te onderdrukken vis-ructus.

Deze voedingswijze heeft mij in die paar maanden 41 pond van mijn lichaamsgewicht gekost. Ik beklag mij daar geenszins over, want ik verloor er slechts overtollig vet. Maar U zult zelf kunnen nagaan, wat het betekent voor de bevolking, die toch al zoveel lijdt onder de altijd heersende malaria, dysenterie, huidinfecties, reumatische aandoeningen, wormziekten, enz. U zult kunnen begrijpen, met welk een hartstocht deze van doktershulp verstoken, zieke, luie mensen zich werpen op hun eigen geneeskunde, die grotendeels een waardeloze, toverachtige kwakzalverij is. Het bijgeloof overwoekert de door lange ervaring opgebouwde volksgeneeskunde.

De waterige medicinale kruiden zijn deswege minder dan ooit opgewassen tegen de gevolgen van het natte hete klimaat, van de immer actieve insecten en van het gebrek aan zon onder het eeuwig gesloten bladerdak van het oerwoud. Terwijl ik U nog niet eens heb gesproken over die volksgesels, die de mensen min of meer aan zichzelf te wijten hebben.

In de eerste plaats noem ik de slechte verhouding tussen de kabokels en de wilde Indianen. Zij beoorlogen en vermoorden elkaar, zij stelen en vernielen elkaars armelijke voed-

Ipadiá-struik
(*Erythroxylum Coca*)

selvoorraden en bekorten aldus naarstiglijk elkaars toch al zo korte gemiddelde levensduur.

Niet minder echter heeft deze te lijden van het onmatige gebruik van de cachaça (jenever) en van de padú (cocaine). Als student heb ik een goed glas wijn naar waarde geschat en genoten, maar jenever heb ik altijd een weezinwekkend drankje gevonden, hoe recht-op-en-neer vaderlands het ook moge zijn. Nu na verloop van jaren mijn oude, doorgerookte tong de beste bourgogne versmaadt, kunt U wel nagaan hoe ik thans de jenever verfoei. Maar ik vind het een godendrank in vergelijking met de walgelijke cachaça, die als brandende petroleum tong en verhemelte etst, die de slokdarm tot antiperistaltiek dwingt en de maag verkracht.

„Woonhuis” in het ondergelopen oerwoud

Toch zijn de kabokels er gek op en menig onstandvastig huisvader ruilt er de gezouten pirarucu voor in, die het gezin door de ergste honger van de acht maanden durende regentijd had moeten heen helpen. Met de alcohol regeert menige zakelijke patroon zijn rubber-tappers en dwingt hij hen met hun gezinnen naar de ongezondste en gevaarlijkste plaatsen van het zwoele oerwoud te gaan, waar de volwassenen verkommeren en de kinderen als ratten sterven.

Ik heb hen diep in de bossen in hun miserabele hutten opgezocht. Het zijn schuine daken

van bladeren boven een vloer van verende palmlatten die gepolijst zijn door de blote voeten van de bewoners en door de blote billen van hun anaemische kinderen. Zo'n huis heeft geen wanden. Zelfs wanneer het dak niet lekt, zwiëpt het regenwater er binnen, over de vloer, die op palen boven het water ligt of die als vlot op het water drijft en mee omhoog gaat als dat rijst. Zon komt er nooit, omdat de woudreuzen met hun klimplanten en parasieten het zonlicht niet tot de bodem laten doordringen. Doch water is er des te meer. Alles is nat: de vloer, de hangmatten die hier inplaats van bedden worden gebruikt en de schamele kleren. Nat is het voedsel, nat is het huisraad en nat zijn de mensen zelf. De atmosfeer is altijd van waterdamp verzadigd, zodat het goed nooit droogt en alles dadelijk beschimmelt. Wat blijft deze ondervoede mensen zonder geestelijk voedsel en zonder honger dan voor vreugde over behalve de vergetelheid en de euphorie die de alcohol geeft? Niets?

Was dat maar waar. Want zij kennen de padú, de cocaïne, en velen kennen die maar al te goed, tot hun eigen schade en schande. Doch het is te begrijpen en het is te vergeven. Zij kweken en bereiden de ipadu (*Erythroxylum coca*) zelf en het product verdrijft hun ellende, hun vermoeidheid, hun honger en hun jeuk . . . voor een poosje.

Het coca-pruimen is in Zuid- en Midden-Amerika een oud en sterk, zij het plaatselijk verbreid kwaad. De eerste Spanjaarden gewagen er reeds van als van een algemeen gebruikt geneesmiddel, genotmiddel en hulpmiddel bij godsdienstige plechtigheden. De verspreiding moge zich sindsdien nogal hebben gewijzigd, ook bij de kabokels, dus lang niet alleen bij de wilde Indianen speelt *Erythroxylum coca* nog steeds een rol van betekenis, ondanks het feit dat het verbouwen van de ipadu-struik, zoals hij in het Amazonegebied heet, overal verboden is. Het is natuurlijk een onmogelijkheid, dit verbod in het onmetelijke oerwoudgebied van de Amazone te handhaven. Welke ambtenaar zal de op een afgelegen plek geplante struik opsporen, vooropgesteld dat daar ooit ambtenaren zouden komen, en wie zou het leven van zulke ambtenaren beschermen, wanneer zij zich in deze ondoordringbare wildernissen aan de ipadu-struiken van de haatdragende kabokels vergrepen, om van die der wilde Indianen nog maar te zwijgen. Wanneer men er naar vraagt, heeft nooit iemand ipadú-struiken op zijn land. Zijn buurman natuurlijk wel. Maar als men er óm vraagt, brengen zij de volgende dag heel welwillend een *hele* struik thuis met de mededeling dat zij die „toevallig” net in het bos zijn tegengekomen, al weet ieder kind, dat de ipadu practisch niet in 't wild voorkomt.

In het gebied van de Midden- en Boven-Amazone is het gebruik van padú nogal ruim verspreid, al is de invloed ervan volgens beschrijvingen niet zo groot als in het Andesgebergte van Columbia en Peru. Ongetwijfeld is het hoofdzakelijk een genotmiddel, hoewel de grens tussen geneesmiddel en genotmiddel zeker niet scherp is te trekken, omdat het, behalve dat het een euphorie en zelfs een roes kan verwekken, ook pijn, jeuk, honger en vermoeidheid verdrijft. Daar de Amazoniërs, uitgezonderd de wilde Indianen allemaal Rooms Katholiek zijn, wordt de coca bij godsdienstige plechtigheden tegenwoordig niet meer gebruikt. Maar dat betekent niet dat haar toverwerking op de geest niet meer wordt benut.

Aan het afgelegen meer van Amaná name-lijk, dat bij de monding van de Japurá ligt, een gebied waarin de ipadu zeer algemeen voorkomt en wordt gebruikt, ontmoette ik Dona MARIA ISABEL, een magere vrouwelijke „collega”, die daar een grote praktijk en een grote naam had. Hoewel zij mij met haar half geloken ogen aanvankelijk laatdunkend aankeek, met het wantrouwen dat de Indianen en hun afstammelingen eigen is, besloot zij toch mijn raad in te winnen omtrent de „gescheurde rugspieren” van haar onbenullige echtgenoot, die over pijn klaagde na het tillen van een grote pirarucu. Haar eigen therapie had natuurlijk gefaald, want ook aan de Amazone wordt geen enkele profeet in eigen huis geëerd. En toch was haar behandeling even eenvoudig als logisch. 's Mans rug was gescheurd en wat gescheurd is moet gelijmd worden. De hele rug was dus volgeplakt

„Collega” Dona MARIA ISABEL

met grote bladeren, die dik met latex (kleverige rubbermelk) waren besmeerd. Doch feilloos en pijnloos functioneerde de gescheurde rug toch niet, zodat Dona MARIA ISABEL gretig van mijn aanwezigheid profiteerde.

Haar bladeren prees ik en liet ik zitten, zoals het een goede collega betaamt, maar ik gaf papae er een paar gram aspirine bij. Natuurlijk verminderde de pijn. *Ik* had hem dus genezen en had daarmee de bewondering van Dona ISABEL verworven. Dat ik zo collegiaal was geweest haar kleverige groentetuin te laten zitten, verschaftte mij haar vertrouwen, waardoor ik nu ook van haar methodiek een en ander te weten kon komen. Zij bekende mij, dat de geneeskunde haar dikwijls moeilijk en raadselachtig voorkwam, hoewel zij het toch grondig van haar moeder had geleerd. Zij was gewend een paar dikke sigaretten van tabak en ipadú (cocaïne) te roken, waardoor zij in trance kwam. In deze toestand kon zij alle ziekten onderkennen en genezen. Of zij nu voor haar eigen echtgenoot niet diep genoeg meer in vervoe-ring kon komen vermeldt de historie niet, maar anders was zij in haar coca-trance altijd bijzonder scherpzinnig en kundig, vertelde zij.

Natuurlijk wil ik dit geen religieus-ceremonieel gebruik van de coca noemen, maar uit de beschrijvingen van de oude Indiaanse coca-ceremoniën blijkt toch duidelijk dat de trance van de padú-pruimende en -rokende priesters en tovenaars een uiterst belangrijke betekenis heeft.

Na de vertrouwelijke mededelingen over haar practijken bekende Dona ISABEL mij met een vleierende glimlach dat zij geen sigarettenpapier meer had. Ik bezat nog een paar blaadjes, die ik onze ambtszuster heb afgestaan. Zij was mij er zeer dankbaar voor, maar zei, dat zij het daarna dan maar weer met sigarettenpapier van de tavariseiro zou doen. Natuurlijk vroeg ik, wat dat was en meteen flitste er weer wantrouwen door haar zo collegiale blik. Blijkbaar keek ik haar voldoende argeloos-stompzinnig aan, zodat zij bij nader inzien toch mijn concurrentie-in-trance niet vreesde. Zij leerde mij ten minste hoe men een stuk bast van de tavariseiro moest afkappen, daarna weken, koken en kloppen zodat er mooie dunne velletjes van konden worden afgetrokken. Wij hebben die nadien niet alleen als sigarettenpapier gebruikt, maar zij waren mij bovendien zeer welkom als tekenpapier waaraan ik groot gebrek had. De collegiale verhouding was weer voortreffelijk. Zelfs stond Dona MARIA ISABEL mij toe haar portret te tekenen, al zei zij ook, dat zij er niet zeker van was dat ik daarmee geen slechte bedoelingen had, maar dat zij er beslist op rekende, dat ik er geen tovenarij mee zou uithalen, die haar zou kunnen schaden. Bij het afscheid gaf zij mij tenslotte een hand, een kip en een bloemruiker.

Dat Dona ISABEL een bleke, magere, nerveuze vrouw was met slome hiaten in haar levendige conversatie durf ik zeker niet klakkeloos aan haar ruime padú-gebruik toe teschrijven. Zo vele mensen gebruiken daar padú, talloos velen zijn sloom en nerveus, zonder dat ik kon uitzoeken of zij padú-pruimers waren of niet.

Haarlem, Augustus 1954

A. MELCHIOR

BERICHTEN

BUITENLAND

CHINA. — PARASITOLOGISCHE REKENKUNDE. Iemand heeft uitgerekend, dat de volwassen ascariswormen, die in de darmen der inwoners van China zijn gevestigd, tezamen het gewicht hebben van 450.000 volwassen Chinezen. Men kan het ook in eieren uitdrukken: de spoelwormen der Chinezen produceren jaarlijks 18.000 ton (*S.A. Tydskrif vir Geneeskunde* 1954, bl. 907).

DUITSLAND. — HONDERD JAAR SANATORIUMBEHANDELING VAN LIJDERS AAN TUBERCULOSE. Men herinnert er aan, dat dr. HERRMANN BREHMER in 1853 ter gelegenheid van zijn promotie de stelling „Die Schwindsucht ist heilbar” verdedigde en in 1854 te Görbersdorf een sanatorium voor longlijders opende. Twee jaar later publiceerde hij een boek, getiteld *Die Gesetze und die Heilbarkeit der chronischen Tuberkulose der Lunge* (*Münch. med. Wschr.*, 1954, bl. 1358).

ENGELAND. — QUO VADIS? „I have just seen baby Gr. What a triumph! Birth-weight 3 lb.; three months in the premature unit; hours of devoted nursing; expressed breastmilk brought fifty miles daily; three blood-transfusions; several courses of antibiotics — and the result a spastic diplegic idiot” (*Lancet*, 23 October 1954, bl. 867).